

83-modda. Mol-mulkning turlari

Mol-mulk fuqarolik huquqlari obykti sifatida ko'chmas mulkka va ko'char mulkka bo'linadi.

Ko'chmas mulk jumlasiga yer uchastkalari, yer osti boyliklari, binolar, inshootlar, ko'p yillik dov-daraxtlar va yer bilan uzviy bog'langan boshqa mol-mulk, ya'ni belgilangan maqsadiga nomutanosib zarar yetkazmagan holda joyini o'zgartirish mumkin bo'lmaydigan obyektlar kiradi.

(83-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2007-yil 5-apreldagi O'RQ-83-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2007-y., 14-son, 132-modda)

Qonunda boshqa mol-mulk ham ko'chmas mol-mulk qatoriga kiritilishi mumkin.

Ko'chmas mol-mulkka bo'lgan huquqlarni qo'lga kiritish va ular bekor bo'lishining xususiyatlari qonunlar bilan belgilab qo'yiladi.

Ko'chmas mulk jumlasiga kirmaydigan mol-mulk ko'char mulk hisoblanadi. Ko'char mulkka bo'lgan huquqlarni ro'yxatdan o'tkazish talab etilmaydi, qonunda nazarda tutilgan hollar bundan mustasno.

Qarang: mazkur Kodeksning 81, 82, 84 — 96-moddalari, 111-moddasining uchinchi qismi, 210-moddasi, 386-moddasining to'rtinchi qismi, 497-moddasining uchinchi qismi, 504-moddasining oltinchi qismi, 565-moddasining ikkinchi qismi, O'zbekiston Respublikasining 31.10.1990-yildagi "O'zbekiston Respublikasida mulkchilik to'g'risida"gi Qonunining 3-moddasi.

84-modda. Ko'chmas mol-mulkni davlat ro'yxatidan o'tkazish

Ko'chmas mulkka egalik huquqi va boshqa ashyoviy huquqlar, bu huquqlarning vujudga kelishi, boshqa shaxslarga o'tishi, cheklanishi va bekor bo'lishi davlat ro'yxatidan o'tkazilishi kerak.

Qarang: mazkur Kodeksning 81, 83 — 96-moddalari, 111-moddasining birinchi, ikkinchi qismlari, 182, 481-moddalari, 488-moddasining ikkinchi qismi, 490-moddasi, 497-moddasining ikkinchi qismi, 504-moddasining beshinchi qismi, 513-moddasi, 539-moddasining ikkinchi qismi, 574-moddasining uchinchi qismi, 580-moddasining birinchi qismi.

Ko'chmas mol-mulkka bo'lgan huquqlarni va u haqda tuziladigan bitimlarni davlat ro'yxatidan o'tkazuvchi organ huquq egasining iltimosiga ko'ra amalga oshirilgan ro'yxatdan o'tkazishni ro'yxatdan o'tkazilgan huquq yoki bitim to'g'risida hujjat berish yoxud ro'yxatdan o'tkazish uchun taqdim etilgan hujjatga ustxat yozish yo'li bilan tasdiqlashi shart.

Qarang: O'zbekiston Respublikasining “Davlat yer kadastrini to'g'risida”gi Qonuni 13-moddasining oltinchi qismi.

Ko'chmas mol-mulkka bo'lgan huquqlarni va u haqda tuziladigan bitimlarni davlat ro'yxatidan o'tkazuvchi organ amalga oshirilgan ro'yxatdan o'tkazish hamda ro'yxatdan o'tkazilgan huquqlar haqidagi axborotni har qanday shaxsga berishi shart.

Axborot, ro'yxatdan o'tkazish qayerda amalga oshirilganidan qat'i nazar, ko'chmas mol-mulkni ro'yxatdan o'tkazuvchi har qanday organ tomonidan beriladi.

Ko'chmas mol-mulkka bo'lgan huquqni yoki u haqda tuzilgan bitimni davlat ro'yxatidan o'tkazishni rad etish yoxud

ro'yxatdan o'tkazish muddatlarining buzilishi ustidan sudga shikoyat qilinishi mumkin.

Qarang: O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksi II bo'limi 2-kichik bo'limi, III bo'limi.

Davlat ro'yxatidan o'tkazish tartibi va ro'yxatdan o'tkazishni rad etish asoslari qonun hujjatlari bilan belgilab qo'yiladi.

Qarang: Vazirlar Mahkamasining 02.06.1997-yildagi "O'zbekiston Respublikasida binolar va inshootlar davlat kadastrini yuritish to'g'risida"gi 278-sonli qarorining 3-bandi, Vazirlar Mahkamasining 31.12.1998-yildagi 543-sonli qarori bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasida davlat yer kadastrini yuritish tartibi to'g'risida"gi Nizomning 15-bandi.

85-modda. Korxona

Butun korxona mulkiy kompleks sifatida ko'chmas mulk hisoblanadi.

Butun korxona yoki uning qismi olish-sotish, garovga qo'yish, ijara hamda ashyoviy huquqlarni belgilash, o'zgartirish va bekor qilish bilan bog'liq boshqa bitimlarning obyekti bo'lishi mumkin.

Mulkiy kompleks bo'lgan korxona tarkibiga uning faoliyati uchun mo'ljallangan hamma mulk turlari, shu jumladan yer uchastkalari, binolar, inshootlar, uskuna, inventar, xomashyo, mahsulot, talab qilish huquqi, qarzlar, shuningdek korxonani, uning mahsuloti, ishlari va xizmatlarini aks ettiruvchi xususiy alomatlarga (firma nomi, tovar belgilari, xizmat ko'rsatish belgilari) bo'lgan huquqlar va boshqa mutlaq huquqlar, agar

qonun yoki shartnomada boshqacha tartib nazarda tutilgan bo'lmasa, kiradi.

Qarang: mazkur Kodeksning 81 — 83, 489 — 496, 497 — 525, 579 — 586-moddalari, O'zbekiston Respublikasining "Ipoteka to'g'risida"gi Qonunining 58-moddasi.

86-modda. Ashyolarning tasnifi

Ashyolar fuqarolik huquqlarining obyektlari sifatida quyidagilarga bo'linadi:

xususiy va turga xos alomatlari bilan belgilangan ashyolar;

Qarang: mazkur Kodeksning 87-moddasi.

bo'linadigan va bo'linmaydigan ashyolar;

Qarang: mazkur Kodeksning 88-moddasi.

iste'mol qilinadigan va iste'mol qilinmaydigan ashyolar;

Qarang: mazkur Kodeksning 89-moddasi.

asosiy va mansub ashyolar;

Qarang: mazkur Kodeksning 90-moddasi.

murakkab ashyolar.

Qarang: mazkur Kodeksning 91-moddasi.

87-modda. Xususiy va turga xos alomatlari bilan belgilanadigan ashyolar

Alohida, faqat o'zigagina xos, uni bir xil ashyolar orasidan ajratib turadigan va shu tariqa xususiy alomatlarga ega bo'lgan ashyo xususiy alomatlari bilan belgilangan ashyo hisoblanadi. Xususiy alomatlari bilan belgilangan ashyolar jumlasiga noyob, ya'ni o'zi bir dona bo'lgan ashyolar, shuningdek muayyan usul bilan ajratib qo'yilgan ashyolar (muhr bosish, alohida belgilar tushirish, nomer, raqam berish va shu kabilar) kiradi.

Xususiy alomatlari bilan belgilangan ashyolar boshqasi bilan almashtirib bo'lmaydigan ashyolardir.

Bir turdagi hamma ashyolarga xos alomatlarga ega bo'lgan hamda soni, og'irligi, o'lchovi va shu kabilar bilan belgilanadigan ashyolar turga xos alomatlari bilan belgilanadigan ashyolar hisoblanadi.

Turga xos alomatlari bilan belgilanadigan ashyolar boshqasi bilan almashtirsa bo'ladigan ashyolardir.

Qarang: mazkur Kodeksning [86](#), [732](#), [734](#), [747-moddalari](#).

88-modda. Bo'linadigan va bo'linmaydigan ashyolar

Bo'lish natijasida har qaysi qismi butunning xossalarini o'zida saqlab qoladigan va shu bilan birga o'zining xo'jalik (maqsadli) ahamiyatini yo'qotmaydigan ashyo bo'linadigan ashyo hisoblanadi.

Bo'lish natijasida qismlari dastlabki ashyoning xossalarini yo'qotadigan, uning xo'jalik (maqsadli) ahamiyatini o'zgartiradigan ashyo bo'linmaydigan ashyo hisoblanadi.

Qarang: mazkur Kodeksning 86-moddasi, 216-moddasi to'rtinchi qismi.

89-modda. Iste'mol qilinadigan va iste'mol qilinmaydigan ashyolar

Bir karra foydalanish natijasida yo'qolib ketadigan yoki dastlabki holatida mavjud bo'lmay qoladigan ashyolar (xomashyo, yoqilg'i, oziq-ovqat mahsulotlari va shu kabilar) iste'mol qilinadigan ashyolar hisoblanadi.

Qayta-qayta foydalanishga mo'ljallangan, bunda o'zining dastlabki holatini uzoq vaqt davomida saqlab qoladigan hamda asta-sekin yemirilib boradigan ashyolar (binolar, uskunalar, transport vositalari) iste'mol qilinmaydigan ashyolar hisoblanadi.

Qarang: mazkur Kodeksning 86-moddasi, O'zbekiston Respublikasining 14.04.1999-yildagi "Lizing to'g'risida"gi Qonunining 3-moddasi.

Qo'shimcha ma'lumot uchun qarang: O'zbekiston Respublikasi Oliy Xo'jalik sudi Plenumining 01.12.2011-yildagi "Mulk ijarasi shartnomasiga oid fuqarolik qonun hujjatlari normalarini iqtisodiy sudlar tomonidan qo'llashning ayrim masalalari to'g'risida"gi qarorining 3-bandi.

90-modda. Asosiy va mansub ashyolar

Foydalanish tufayli vujudga keladigan munosabatlarning mohiyati bilan boshqa ashyo (mansub ashyo)ga bog'liq mustaqil ashyo asosiy ashyo hisoblanadi.

Asosiy ashyoga xizmat qilishi kerak bo'lgan va u bilan umumiy xo'jalik vazifasi orqali bog'liq ashyo mansub ashyo hisoblanadi.

Mansub ashyo, agar qonunlar yoki shartnomada boshqacha tartib belgilab qo'yilgan bo'lmasa, asosiy ashyoning taqdiriga bog'liq bo'ladi.

Qarang: mazkur Kodeksning [86](#), [388](#), [397-moddalari](#).

91-modda. Murakkab ashyolar

Agar turli xil ashyolar birikmaning mohiyati bilan belgilanadigan vazifasi bo'yicha foydalanish imkonini beradigan yaxlit bir butunni tashkil etsa, ular bitta ashyo (murakkab ashyo) hisoblanadi.

Murakkab ashyo xususida tuzilgan bitim, agar shartnomada boshqacha tartib belgilab qo'yilgan bo'lmasa, uning barcha tarkibiy qismlariga taalluqli bo'ladi.

Qarang: mazkur Kodeksning [86-moddasi](#).

92-modda. Hosil va daromadlarga bo'lgan huquq

Ashyodan keladigan hosil va daromadlar, agar qonun yoki shartnomada boshqacha tartib belgilab qo'yilgan bo'lmasa, ashyo egasiga tegishlidir.

Qarang: mazkur Kodeksning [86](#), [536-moddalari](#).

93-modda. Hayvonlar

Qonun hujjatlarida boshqacha tartib belgilangan bo'lmasa, mol-mulk to'g'risidagi umumiy qoidalar hayvonlarga nisbatan ham qo'llaniladi.

Huquqlarni amalga oshirish chog'ida hayvonlar bilan shafqatsiz munosabatda bo'lishga yo'l qo'yilmaydi.

Qarang: mazkur Kodeksning 86-moddasi, O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 111-moddasi.

94-modda. Pul (valyuta)

O'zbekiston Respublikasining pul birligi so'mdir.

Qarang: O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to'g'risida"gi Qonunning 11-moddasi, "O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki to'g'risida"gi (yangi tahriri)Qonuni39-moddasining birinchi, ikkinchi qismlari, O'zbekiston Respublikasining Prezidentining 16.07.1994-yildagi "O'zbekiston Respublikasining milliy valyutasini muomalaga kiritish to'g'risida"gi PF-870-son Farmoni.

So'm yozib qo'yilgan qiymati bo'yicha qabul qilinishi shart bo'lgan qonuniy to'lov vositasidir.

To'lovlar naqd pul bilan va naqd pulsiz hisob-kitoblar tarzida amalga oshiriladi.

Qarang: mazkur Kodeksning 45-bobi, "O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki to'g'risida"gi (yangi tahriri)Qonunning 45-moddasi, "O'zbekiston Respublikasida

naqd pulsiz hisob-kitoblar to'g'risida"gi Nizom (03.06.2013-y., ro'yxat raqami 2465).

Hisob-kitoblarni chet el valyutasida amalga oshirish hollari, tartibi va shartlari qonun hujjatlari bilan belgilab qo'yiladi.

95-modda. Valyuta qimmatliklari

Valyuta qimmatliklari deb hisoblanadigan mol-mulk turlari va ular xususida bitimlar tuzish tartibi qonun bilan belgilab qo'yiladi.

Valyuta qimmatliklariga mulk huquqi umumiy asoslarda himoya qilinadi.

Qarang: mazkur Kodeksning 86, 228 — 233-moddalari, O'zbekiston Respublikasining "Valyutani tartibga solish to'g'risida"gi (yangi tahriri) Qonuni.

96-modda. Qimmatli qog'ozlar

Mulkiy huquqlarni belgilangan shaklga va majburiy rekvizitlarga amal qilgan holda tasdiqlovchi hujjatlar qimmatli qog'ozlar hisoblanib, ularni taqdim etgan taqdirdagina mazkur huquqlarni amalga oshirish yoki boshqa shaxslarga berish mumkin bo'ladi.

Qimmatli qog'ozlar boshqa shaxsga berilishi bilan ular tomonidan tasdiqlanadigan hamma huquqlar ham o'sha shaxsga o'tadi.

Qimmatli qog'ozlar jumlasiga quyidagilar kiradi: obligatsiya, veksel, chek, depozit va jamg'arma sertifikatlari, konosament, aksiya hamda qonun hujjatlari bilan qimmatli qog'ozlar jumlasiga kiritilgan boshqa hujjatlar kiradi.

(96-moddaning uchinchi qismi O‘zbekiston Respublikasining 2009-yil 22-sentabrdagi O‘RQ-223-sonli Qonuni tahririda — O‘R QHT, 2009-y., 39-son, 423-modda)

Qarang: mazkur Kodeksning 86, 740, 741-moddalari, 769-moddasining to‘rtinchi qismi, 770, 807-moddalari, O‘zbekiston Respublikasining “Qimmatli qog‘ozlar bozori to‘g‘risida”gi Qonuni.